

PREDGOVOR

Stanovnici naše planete žive u vremenu u kome nastaje nova epoha. Tranzicija je proces kojim u svetu započinju nove sudbinske promene. Sužen je prostor za delovanje kapitalističkog načina proizvodnje. Tvorevine nove epohe - nacije, pravo, pravda, slobode ljudi, demokratija, kao i dostignuća civilizacije - moral, etika, estetika, moraju da dobiju nova tumačenja i da se u svom značenju drugačije postave. Vreme velikih standardizatora, koji su pomogli da se izgradi industrijalizam i koji su išli pod ruku sa velikim centralizatorima - nepovratno je prošlo. Danas je vidljivo izrazito kretanje u suprotnom pravcu. Pojavljuju se nove institucije, nove tehnike organizacije rada i nove filozofije, koje eksplicitno napadaju centralistička shvatanja. Tako se, danas, decentralizacija, regionalizacija i hiperpovezanost pretvaraju u goruće životno i političko pitanje.

Početak trećeg milenijuma daje čovečanstvu šansu i zebnju. Neophodno je nastaviti proces modernizacije i urbanizacije, razvoj komunikacija u zemljama u razvoju kao jačanje manje razvijenih zemalja. U tom procesu, prva značajna tendencija jeste jačanje ekonomske međuzavisnosti, u čemu dominantan uticaj imaju promenljive tehnologije u saobraćaju i komunikaciji. Potrebno je nastaviti postkonfliktnu konsolidaciju odnosa između država Zapadnog Balkana i borbe zemalja regije Jugoistočne Evrope protiv organizovanog kriminala, trgovine oružjem, drogom, robom i ljudima.

Krize u Evropi dominantno utiču na ukupno stanje bezbednosti u svetu. Zbog toga je sprečavanje i otklanjanje kriza u Evropi, istovremeno centralno regionalno, ali i univerzalno pitanje. Na tom planu Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) zauzima posebno mesto i ima istaknutu ulogu i, otuda, u ovom trenutku, OEBS je angažovan na direktan način u ukupno 17 evropskih država. Evropska unija nije uspela da definiše stabilnu poziciju prema SAD i Rusiji, pa pokušava da se afirmiše na Mediteranu. Savez sa SAD postaje sve veće opterećenje i teži se izlasku iz senke uz očuvanje NATO kišobrana. Rusija je poželjan ekonomski partner, uz strahovanja od obnove imperije, koja su jača u novoj nego u staroj Evropi.

Jedan od prioriteta zadatka svih relevantnih međunarodnih činilaca, mora da bude preventivno diplomatsko delovanje, radi suzbijanja ekonomskog potresa ili sloma finansijskog i privrednog sistema niza država. Svet je, najzad shvatio da bez uravnoteženog ekonomskog razvoja i rešavanja ključnih ekonomskih problema, tzv. trećeg sveta, nije moguće postići i održati globalnu bezbednost.

Postmoderni globalni trendovi uslovljavaju najveći stepen odgovornosti i koordinirano delovanje relevantnih subjekata društva. Ekonomska kriza i ekološke protivurečnosti iniciraju uspostavljanje adekvatnih i konkretnih oblika međunarodne saradnje. Najveći bezbednosni izazov u uslovima globalizacije jeste stavljanje pod kontrolu poslovanja tokova novčanog kapitala. Stanje bezbednosti, u velikoj meri, zavisi od tokova novca, načina organizacije ekonomskih aktivnosti i raspodele ostvarenih rezultata.

Za razliku od ranije uspostavljenih svetskih procesa i tendencija, u poslednjoj deceniji XX i na početku XXI veka, javljaju se dva osnovna svetska procesa - globalizacija i regionalizacija. Oni su naročito prisutni posle pada Berlinskog zida. Ove godine, 2008. godine, biće formiran "Dunavski region", koji treba da obuhvati regione i gradove iz osam zemalja duž reke Dunav, od izvora do ušća. Na ovom prostoru živi preko 115 miliona stanovnika, a karakterišu ga veliki ljudski, prirodni, ekonomski, kulturni, turistički i mnogi drugi potencijali. Zbog svega toga, Dunavski region će, u budućnosti postati, sigurno, jedan od najznačajnijih regiona Evrope.

Globalizacija označava dinamično-ekonomski, politički i kulturni proces koji je omogućen brzim razvojem na poljima transporta i komunikacija, a koji je često vođen željom velikih korporacija za osvajanjem novih tržišta. Globalizacija je kontroverzan proces. Naime, ekonomska globalizacija označava, u prvom redu, stvaranje i utvrđivanje pravila jedinstvenog svetskog tržišta i podstiče konkurenciju i razvoj. Politička globalizacija je tesno vezana za ekonomsku globalizaciju. Tako, postojanje jedinstvenog svetskog tržišta smanjuje mogućnost nacionalnih država da direktno podstiču razvoj sopstvene ekonomije postavljanjem pravila koja daju prednost sopstvenim firmama. Mesto donošenja odluka se prenosi iz državnih u međunarodne institucije, čime se smanjuje mogućnost ljudi da direktnim izborima predstavnika vlasti utiču na sopstveni razvoj. Kulturna globalizacija dovodi do sjedinjavanja različitih svetskih kultura i običaja. Protok robe, kapitala i ljudi preko državnih granica nosi sa sobom i protok navika, običaja i kultura. Ovaj proces, kod različitih ljudi, često izaziva različite reakcije. Neki smatraju uticaj nove kulture pozitivnim razvojem, koji obogaćuje postojeću kulturu, dok drugi, u novoj kulturi, vide pretnju utvrđenim vrednostima i pravilima.

Savremena globalizacija se karakteriše kroz intenziviranje društvenih veza širom sveta, i to tako, da veoma udaljena mesta postaju povezana u toj meri, da događaji u jednom mestu, mogu biti uzrok ili posledica događaja u nekom drugom, udaljenom mestu i obrnuto. Otuda, dolazi do jačanja veza između društava, intenziviranja konkurentnosti na tržištu, pokretanja snage svetskog tržišta i ekonomskog slabljenja pojedinih država. Stihijnska (nekontrolisana) globalizacija, dovela je do velike centralizacije kapitala, a samim tim i ogromne moći u rukama vlasnika novčanog kapitala. Rešenje globalnih problema moglo bi biti u izgradnji globalne uprave, koja bi izdigla regulatorne mehanizme nacionalnih država na globalni nivo.

Međutim, problemi kao što su organizovani i međunarodni kriminal, ABH – oružje, nejednaka raspodela profita, efekat staklene bašte i sl., predstavljaju globalne probleme, koji se mogu rešiti samo u globalnom okviru. Global Governance (globalna uprava) mora da bude istovremeno, i delotvorno, i demokratsko, a ta dva osnovna zahteva su suprotna jedan drugome (na primer, u sastavu Evropske Unije se može posmatrati, već spomenuta, dilema delotvornosti i demokratije, pri čemu je bitno napomenuti da su evropske države mnogo sličnije jedna drugoj nego što je to slučaj sa ostalim državama u svetu).

Na svetskoj konferenciji u Rijuu (1992.) usvojen je Program 21, kao globalni akcijski program namenjen održivom razvoju. Program 21 predstavlja primer za Global Governance, jer je zamišljen i napravljen, tako da povezuje sve nivoe u zajedničkoj akciji: od globalnog programa, do bezbrojnih projekata širom sveta u okviru lokalnog programa. Globalni trendovi u svetu, hteli mi to ili ne, neposredno su povezani i utiču na sve segmente u našem društvu u Srbiji, pa i na selo i poljoprivredu, a naročito na proizvodnju hrane i nove – alternativne izvore energije. Međunarodna zajednica u narednim godinama, mnogo više nego ranije, mora da posveti posebnu pažnju globalnim ekonomskim pitanjima. Naime, nerazvijenost, siromaštvo, glad, nezaposlenost, neiskorišćenost poljoprivrednog zemljišta i migracija stanovništva, jednako su opasni po očuvanje međunarodne bezbednosti, kao i piramidalna štednja, štampanja novca bez pokrića, špekulantsko multiplikovanje akcija, ulaganja u visokorizične poslove i slično.

Zbog svega navedenog, poseban značaj, danas, ima edukacija u okviru struke, menadžmenta i komunikacionih veština. Naime, kvalitetan obrazovni sistem u državi zahteva nove studije, smernice, projekte i programe razvoja, koje treba podvrgnuti ekspertskom ocenjivanju. Dobro osmišljenim sistemom permanentnog obrazovanja, treba prilagoditi znanja koja odgovaraju stvarnim potrebama društva, koristeći sve blagodeti naučno-tehnološkog progressa, a posebnu pažnju treba posvetiti obrazovanju za timski rad, koristeći

postojeće ljudske resurse i strana iskustva iz ove oblasti u obrazovnom procesu. Obrazovanje treba da bude faktor budućeg razvoja svih demokratskih zemalja, kao i faktor stvaranja jedinstvenog obrazovnog prostora na nivou cele Evrope. Otuda je, neophodno razvoj visokog obrazovanja staviti u kontekst: razvoja obrazovanja u celini, razvoja u drugim sektorima (kao što su rad i zapošljavanje, nauka i tehnološki razvoj, omladina i slično), evropskih integracija, u smislu ispunjavanja kriterijuma ili usvajanja preporuka međunarodnih organizacija.

Reforma sistema obrazovanja u Republici Srbiji započeta pre nekoliko godina (nosilac aktivnosti je Ministarstvo prosvete), a zadnje dve godine je u stagnaciji. Regionalizacija i decentralizacija sistema obrazovanja treba da, svakako, pomognu uspešan nastavak započete reforme obrazovanja. Informacioni sistemi u obrazovanju i učenju (obrazovanje) na daljinu predstavljaju strateška sredstva za ostvarenje glavnog cilja – reformu obrazovnog sistema u Republici Srbiji. Stvaranje jedinstvenih baza podataka na jednom mestu u okviru Ministarstva prosvete, treba da bude prvi korak, koji će omogućiti bolje sagledavanje prilikom donošenja odluka u okviru potpunih reformi, koje treba da približe i standardizuju obrazovni sistem u skladu sa zahtevima Evropske unije. Elektronsko obrazovanje putem učenja na daljinu treba da doprinese iskorenjivanju predrasuda o informatičkoj pismenosti i zato treba nastaviti ovaj proces. Namerno se govori da je to proces, jer informatičko obrazovanje zahteva, pored potrebnih sredstava, angažovanje većeg broja stručnih ljudi, kako u okviru Ministarstva prosvete, tako i na terenu, tj. u okviru školskih uprava, fakulteta, škola i drugih obrazovnih institucija.

Obrazovanje u savremenom "društvu znanja" (postindustrijskom, post-kapitalističkom, postmodernom...) je izuzetno značajna delatnost za sve oblasti života, rada i ponašanja. Zbog toga, savremeno društvo, sve više traži visokoobrazovane stručnjake za rad, sve-strano obrazovane ličnosti za život u društvu, koje razvija savremenu demokratiju i uvažava osnovne ljudske vrednosti (slobodu, pravедnost, humanost, solidarnost).

Navedeni krizni trendovi u planetarnoj zajednici, ekonomske protivrečnosti i kontradiktornosti u svim sferama javnog života, imaju posebne reperkusije u srpskoj društvenoj konstelaciji. Svakodnevno se postavlja pitanje da li Srbija može postati punopravna članica Evropske unije, te da li može da prevaziđe sve anomalije i postmoderne izazove. Odgovore na njih nije lako definisati posebno zato što našu društvenu stvarnost kanališe čudan spoj istorijskog determinizma, slučajnosti i voluntarizma relevantnih subjekata. Stoga, dešavanja na našim prostorima ne treba prihvatati fatalistički, odnosno kao sudbinu koja nam je unapred data, već je neophodan racionalan pristup, mobilizacija svih kompetentnih činilaca i socijalni konsenzus oko rešavanja konkretnih kratkoročnih i dugoročnih problema.

Aktivnosti članova i saradnika Centra za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti usmeravaju se na razborito tretiranje minulih događaja, racionalno razrešavanje aktuelnih poteškoća i sistematsko kreiranje prosperitetne budućnosti. Opređeljeni smo za strateški pristup projektovanja sutrašnjice, utemeljen na odgovarajućim naučnim saznanjima. Cilj nam je da argumentovano, kompetentno i kritički, permanentno ukazujemo na esencijalne fenomene koji generišu krizu koja već dugo predstavlja osnovnu naznaku miljea u kojem egzistiramo. U tom kontekstu, svrstavamo se na kolosek istorijske logike i razvoja, što podrazumeva integraciju u savremene svetske tokove i adekvatnu saradnju sa svim ključnim akterima međunarodne zajednice.

Nije nemoguće ući u društvo razvijenih evropskih zemalja. Potrebno je, međutim, mnogo napora, vremena, energije, znanja i umešnosti, a pre svega strateški koncept u svim oblastima, kako bi angažovali raspoložive resurse, unapredili ukupno stanje u zemlji i usavršili nas same. Svaka ozbiljnija razvojna strategija na našem prostoru mora uvažavati

modernizacijske trendove na globalnom nivou, ali i na regionalnom planu kada su u pitanju progresivni postsocijalistički sistemi. Smatramo da je potrebno objektivno preispitati, našu poziciju u odnosu na prosperitetne države i proceniti sopstvene mogućnosti da iste standarde dostignemo. Pored toga, korisno je koncipirati i sveobuhvatne strategije na putu evropskih integracija. Posle usvajanja Strategije nacionalne bezbednosti, u čijem formulisanju smo učestvovali, prvorazredni značaj ima donošenje Strategije nacionalnih interesa, kao fundamentalnog dokumenta Republike Srbije.

Mišljenja smo, da pristupanje Evropskoj uniji, samo za sebe, ne mora predstavljati veliki napredak. Srbija će, pre ili kasnije, ući u familiju EU, međutim da bi smo videli pozitivne efekte od toga, neophodno je strukturalno uključivanje našeg društva u zajednicu razvijenih. Naime, mora se sprovesti integracija na svim poljima, prvenstveno političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom. To je imperativ, bez kojeg nije moguće ostvariti bilo kakav pozitivan pomak u budućnost. Jedini put, istinske evrointegracije Srbije jeste proces korenitih reformi svih segmenata društva, uz favorizovanje centralne pozicije čoveka i unapređenje njegovog humanog kapitala. Koncept prevazilaženja unutrašnjih kontroverzi, kao veoma kompleksan, ali ne i nemoguć zadatak, podrazumeva konsenzus svih relevantnih aktera i angažovanje celokupnih intelektualnih potencijala zemlje.

Ova, šesta knjiga iz edicije "Bezbednost u postmodernom ambijentu" je od izuzetnog značaja za Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti - Beograd, jer predstavlja rezultat istraživačke delatnosti više desetina članova i saradnika navedenog Centra, koji su svojim učešćem i prezentacijom stručnih radova na konferencijama održanim u Grzi i na Tari, dali ogroman doprinos razjašnjavanju brojnih pitanja. Naime, učesnici navedenih konferencija pod nazivom "GLOBALNI TRENDOVI I EKONOMSKA BEZBEDNOST", održane u Grzi, od 24. do 26. jul 2009. godine i "OBRAZOVANJE I INFORMACIONE TEHNOLOGIJE ZA EVROPU", održane u periodu od 25. do 27. septembra 2009. godine na Tari, svojim stručnim radovima i diskusijama omogućili su koncipiranje zaključaka, koji su upućeni najznačajnijim institucijama Republike Srbije, u cilju racionalnijeg donošenja strateških dokumenata naše države.

Uobičajavamo da domaćoj i međunarodnoj javnosti predstavimo teorijska i praktična istraživanja saradnika Centra, koji poseduju visok ugled ne samo u svojim sredinama, već i u širem ambijentu. Predstavljeni radovi označavaju kontinuitet afirmacije naučne misli u širem kontekstu, što je verovatno jedinstven slučaj na ovim prostorima. Na sceni je petogodišnje koordinirano angažovanje više stotina naučnih radnika, pripadnika SANU, Univerziteta, fakulteta, instituta i jednog broja istaknutih stručnjaka iz različitih oblasti javnog života koje je u ovoj knjizi verifikovano od strane respektabilnih naučnih radnika iz inostranstva.

Opređenjem za multidisciplinarno razmatranje aktuelnih fenomena u svim sferama ljudskog društva, sa definisanjem odgovarajućih rešenja, želimo da pružimo doprinos pozitivnim pomeranjima. Na ovom mestu potenciramo korektan odnos određenog broja subjekata iz zemlje i inostranstva, na čemu im zahvaljujemo. Naročitu zahvalnost upućujemo *Hanns Seidel Stiftung*, čija podrška ima veliki značaj za plodotvornu realizaciju projektovanih ciljeva. Nakon ovogodišnjih, izuzetno uspešno ostvarenih poduhvata saradnje sa lokalnim samoupravama Grada Kragujevca i Opštine Bajina Bašta, kao i institucijama iz Trebinja i Banjaluke, nastaviće se sprovođenje autohtonog koncepta CESNA B "Partnerst-vo u funkciji nacionalnog interesa."

U Beogradu,
02. decembar 2009. godine

Prof. dr Slobodan Nešković